

WALDEMAR CZTERNASTY*

Poznań

**IDEE I WARTOŚCI SPÓŁDZIELCZE
W ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ**

Słowa kluczowe: spółdzielczość, ekonomia społeczna, strategia Europa 2020

STRESZCZENIE

Bieżące problemy ekonomiczne i społeczne państw – niezależnie od poziomu zamożności czy systemu politycznego – takie jak bezrobocie, wykluczenie społeczne części społeczeństwa, rosnące koszty świadczeń socjalnych itp., generują potrzebę wdrożenia do rzeczywistości gospodarczej poszczególnych krajów idei ekonomii społecznej. Związane są one z ochroną interesów najsłabszych, zapobieganiem polaryzacji biedy, a także innym negatywnym w sensie ekonomicznym i społecznym zjawiskom. Realizacja tych idei wiąże się, jak można zakładać, z rozwojem spółdzielczej formy gospodarowania. Stąd celem opracowania jest rozpoznanie wpływu rozwoju spółdzielczości odzwierciedlonego we wzroście znaczenia jej wartości oraz konstytutywnych zasad w praktycznym spełnianiu idei ekonomii społecznej, a w konsekwencji kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Wprowadzenie

W powszechnie przyjętej interpretacji spółdzielczość określa się jako ruch społeczny o celach bezpośrednio ekonomicznych oraz ideowo-wychowawczych, zaś z drugiej strony jako formę działalności gospodarczej ludzi. Eksponowana zostaje zatem jedność społeczno-zrzeszeniowego i bezpośrednio gospodarczego

---

* Waldemar Czternasty, prof. dr hab., prof. nadzw. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, e-mail: dziekan.we@ue.poznan.pl.

jej charakteru. Ruch spółdzielczy jako zjawisko historyczne i ponadustrojowe podlegał nieustannej ewolucji. Zachodzące zmiany nie mogły jednak naruszać zasadniczych wartości i idei decydujących o jego istocie. Należą do nich między innymi: dobrowolne i otwarte członkostwo, demokratyzm spółdzielczy oraz spółdzielcza samorządność, charakterystyczny sposób gospodarowania udziałami członkowskimi i nadwyżką bilansową. Powodują one, że współczesna spółdzielczość stanowi alternatywę dla nastawionej na zysk gospodarki komercyjnej, ponieważ jest ze swej strony prospołeczna i etyczna w odniesieniu do zagadnień finansowych. Charakteryzujące ją właściwości sprawiają, że spółdzielczość jest sferą gospodarki bliską wielu ludziom. Przystąpieniem do jednostki spółdzielczej kieruje motyw wzajemnego współdziałania, którego efekt postrzegany jest między innymi w korzyściach ekonomicznych odniesionych do poprawy sytuacji materialnej gospodarstwa domowego czy też „wzmocnienia” realizowanej dotychczas działalności gospodarczej. Rozwój ruchu spółdzielczego łączyć także należy z zapobieganiem społecznemu wykluczeniu, generowaniem poczucia stabilizacji i bezpieczeństwa, tworzeniem możliwości aktywności zawodowej i społecznej.

Postrzeganie różnorodnych korzyści – ekonomicznych i społecznych – spółdzielczości znajduje odzwierciedlenie w pozycji tego sektora w państwach o rozwiniętym rynku, szczególnie tych, które dostrzegają potrzebę rozwoju ekonomii społecznej. Pozycję tę stymuluje również polityka prospołdzielcza Unii Europejskiej. W konsekwencji rozwój grupowej formy gospodarowania w tych krajach znajduje wyraz w podwyższaniu makroekonomicznych wskaźników poziomu gospodarczego, w neutralizowaniu szeregu negatywnych procesów i zjawisk społecznych, w zajmowaniu coraz bardziej liczącej się pozycji w strukturze podmiotowej wielu sfer życia ekonomicznego i społecznego itp.

Istotne staje się zatem, jako cel opracowania, rozpoznanie wpływu rozwoju spółdzielczości, wzrostu znaczenia jej konstytutywnych idei, wartości, zasad, w gospodarkach dostrzegających obok celów *stricte* komercyjnych również aspekty społeczne na realizację ekonomii społecznej i związanego z nią społeczeństwa obywatelskiego. W kontekście poczynionych wyżej uwag za hipotezę badawczą przyjąć można twierdzenie, iż rozwój ekonomii społecznej generuje potrzebę wzrostu znaczenia grupowej formy gospodarowania, uaktywnienia się jej idei i wartości.

Ekonomiczno-społeczne przesłanki grupowych działań

Współdziałanie jest bliskie ludzkości od początków jej istnienia i wywodzi się z potrzeby samoobrony i samopomocy¹. Daje realne korzyści i sprawia, że współpracując, można osiągnąć znacznie więcej, niż działając w pojedynkę. Współpraca ta ewoluowała niemal od momentu swoich narodzin i proces ten nie ma końca, gdyż permanentnie zmienia się otoczenie, w jakim zachodzi. Zauważyć przy tym należy, iż grupowanie się ma sens wówczas, gdy jednostki zaangażują się we współpracę i będą przekonane o jej zaletach. Te ostatnie mogą dotyczyć tak wielu obszarów, jak wiele jest celów integrowania. Za najważniejsze uchodzą korzyści ekonomiczne, ale nie sposób nie docenić chociażby walorów społecznych, kulturowych czy edukacyjnych.

Spółdzielnie jako grupowe formy gospodarowania cechuje dualny wymiar. Z jednej strony są one zrzeszeniami grup osób, z drugiej zaś – przedsiębiorstwami. Dzieje się tak, gdyż w określonym zakresie reprezentują one, obok wspólnotowych, również interesy szersze, ogólne. Poprzez swoją działalność przyczyniają się zatem do pomnażania makroekonomicznych efektów państwa oraz korzyści społecznych, a także generują zróżnicowane rezultaty poszczególnych członków i ich gospodarstw domowych². Uszczegóławiając powyższe uwagi, podkreślić należy, iż spółdzielniom jako instytucjom już od początku istnienia można przypisać wielowymiarowe znaczenie odnośnie do³:

- a) szeregu sektorów gospodarki w zależności od jej typu (na przykład spółdzielnie rolnicze, banki spółdzielcze);
- b) wielu ludzi i środowisk, które odnoszą korzyści dzięki funkcjonowaniu spółdzielni (pracownicy spółdzielni, członkowie oraz ich rodziny, społeczność lokalna niezwiązana bezpośrednio ze spółdzielnią, sektor rządowy); wynika to z faktu, że spółdzielnie pełnią liczne funkcje, między innymi ekonomiczne, społeczne, edukacyjne, wychowawcze, integracyjne, kulturowe;
- c) szerokiego grona odbiorców w zależności od zakresu przestrzennego działania spółdzielni – lokalne, regionalne, ogólnokrajowe, międzynarodowe.

---

¹ Szerzej na ten temat zob. S. Dyka, P. Grzegorzewski, *Zarządzanie spółdzielnią*, Difin, Warszawa 2000, s. 13.

² J. Kleer, *Co dalej ze spółdzielczością?*, Wydawnictwo Spółdzielcze, Warszawa 1981, s. 20.

³ Szerzej na ten temat zob. W. Czternasty, *Determinanty rozwoju spółdzielczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*, Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 66.

Możliwości funkcjonowania i rozwoju spółdzielczego gospodarowania, zakres przejawiania się charakterystycznych dla niego idei, wartości i konstytutywnych zasad wiążą się przede wszystkim – jak wskazują na to 170-letnie doświadczenia sformalizowanego istnienia omawianego ruchu (od 1844 roku) – z typem ustroju gospodarczego. W okresie tym spółdzielczość działała w warunkach ustrojowych podlegających wielu ewolucyjnym czy niekiedy wręcz dynamicznym przeobrażeniom, generującym zmiany w systemach ekonomicznych odzwierciedlonych w charakteryzujących je rozwiązaniach i wynikających z nich instrumentach regulacyjnych.

Obecnie nie stanowią one podmiotów działających, jak wiele innych, wyłącznie w sferze komercyjnej, co byłoby sprzeczne z zasadami i wartościami spółdzielczymi oraz priorytetami Unii Europejskiej i zaleceniami międzynarodowych organizacji spółdzielczych. Dzięki transparentności w zakresie władzy i zarządzania współczesne spółdzielnie uchodzą za wiarygodnych partnerów nawet dla dużych ugrupowań międzynarodowych. Realizują liczne zadania, których wykonawstwa nie podejmują się przedsiębiorstwa prywatne, kierujące się na ogół wyłącznie rachunkiem ekonomicznym. Podmioty spółdzielcze stanowią dobre uzupełnienie i udoskonalenie mechanizmu rynkowego, chociaż zakres ich działalności i znaczenie w poszczególnych krajach są zróżnicowane. W dzisiejszym systemie wolnorynkowym widać wyraźne miejsce dla elementów spółdzielczej formy zespołowego gospodarowania – wolności jednostki, samodzielności w podejmowaniu decyzji i działań, grupowego charakteru własności. Obecność ruchu spółdzielczego może stać się niejako gwarantem istnienia i pobudzania zdrowej konkurencji oraz zapewnienia bytu i wzmacniania siły ekonomicznej małych jednostek gospodarczych. Funkcjonowanie ruchu spółdzielczego, związanych z nim idei i wartości łączyć należy z ekonomią społeczną, bowiem dla jej podmiotów istotne znaczenie – obok celu gospodarczego – posiada szeroko rozumiana misja społeczna. W ekonomii społecznej jako formie gospodarowania, działające organizacje „są zorientowane na społeczną użyteczność, a wypracowana przez nie nadwyżka służy również realizacji celu społecznego. Taka misja jest chroniona przez autonomię zarządzania, demokratyczne decydowanie oraz lokalne zakorzenienie tych organizacji”⁴.

---

⁴ A. Sobol, *Spoleczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, Wydawnictwo Krajowej Rady Spółdzielczej, Warszawa 2009, s. 9.

Realizacja koncepcji ekonomii społecznej poprzez rozwój spółdzielczości

Ekonomię społeczną jako kategorię ekonomiczną w najogólniejszej interpretacji określić można jako zbiór zasad wskazujących na sposób organizowania się, podejmowania inicjatyw, zaspokajania potrzeb. Nie stanowi ona odrębnej gałęzi ekonomii, lecz jej część wpisującą się w trójkąt, którego boki wyznacza: gospodarka rynkowa, społeczeństwo obywatelskie oraz demokratyczne państwo. Jej pojęcie jest szerokie i dotyka wielu aspektów życia społecznego, jednak elementem łączącym są z pewnością takie działania, które koncentrują się wokół zaspokojenia potrzeb społeczeństwa. Specyfika ekonomii społecznej polega na tym, że zarówno cele, jak i sposoby kontrolowania podmiotów są społeczne. Obszar działania obejmuje przede wszystkim te części problemów społecznych, z którymi sektor publiczny sobie nie radzi, a sektor prywatny nie jest zainteresowany inwestowaniem w nie, ponieważ często nie jest to działalność generująca trwałe zyski. Rozwiązując lub łagodząc problemy społeczne, ekonomia społeczna nie ma charakteru alternatywy wobec gospodarki prywatnej, nie jest też konkurencją dla gospodarki publicznej, lecz jest komplementarna wobec rynku i państwa, będąc ich uzupełnieniem, a także mogąc się przyczyniać do trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego⁵.

Nasuwa się pytanie dotyczące istotnego zainteresowania ekonomią społeczną we współczesnych rozwiniętych gospodarkach. Jego przyczyn jest wiele. Wśród nich na szczególne podkreślenie zasługują m.in.: trwający proces globalizacji, kryzys państwa opiekuńczego zachodniej Europy, rozpad bloku wschodniego, niedawny kryzys ekonomiczny. Zauważyć także należy, iż coraz częściej standardowe działania służb zatrudnienia i pomocy społecznej okazują się niewystarczające, zaś sektor publiczny staje się coraz bardziej niezdolny do udźwignięcia kosztów świadczeń socjalnych. Coraz powszechniej obserwowana jest tendencja przechodzenia od modelu państwa opiekuńczego do modelu społeczeństwa opiekuńczego. Na takie przesunięcie, mające nastąpić w przyszłych realiach gospodarowania w Polsce, wskazuje dokument *Polska 2030*⁶.

Wzrost znaczenia ekonomii społecznej łączyć także należy z bezrobociem, będącym między innymi efektem wspomnianego wyżej procesu globalizacji, ge-

---

⁵ *Ekonomia społeczna a rozwój*, red. J. Hausner, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2007.

⁶ K. Wygnański, *O ekonomii społecznej – podstawowe pojęcia, instytucje i kompetencje*, Zachodniopomorska Biblioteka Ekonomii Społecznej, Szczecin 2009, s. 9.

nerującego zmiany w podziale pracy zarówno pod względem społecznym, jak i terytorialnym. Bezrobocie, jak wiadomo, znajduje swój wyraz w częstym wykluczeniu społecznym, narastaniu nierówności ekonomicznych, ciągłym powiększaniu się ubóstwa w grupach wykluczonych, zmniejszaniu się klasy średniej, potęgowaniu niepewności oraz ryzyka. Argumenty te dobitnie wskazują na potrzebę rozwoju ekonomii społecznej nawet w krajach wysoko rozwiniętych oraz konieczność przeorientowania polityki społecznej i podjęcia przez nią takich działań, które przeciwdziałają ubóstwu, wykluczeniu, pozwalają pozostającym bez zatrudnienia na powrót na rynek pracy, ukierunkują działania dotyczące aktywnego poszukiwania pracy i możliwości jej pozyskania⁷.

Jak z powyższych uwag wynika, bieżące problemy ekonomiczne i społeczne państw, niezależnie od poziomu zamożności czy systemu politycznego, wymuszają znalezienie nowych rozwiązań, z których wiele związanych jest z realizacją idei ekonomii społecznej.

Sektor ekonomii społecznej swoje zadania realizuje poprzez podmioty gospodarcze, które wyróżnia szereg ekonomicznych i społecznych kryteriów. Do tych pierwszych zaliczyć należy:

- prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności opartej na instrumentach ekonomicznych,
- niezależność, suwerenność w stosunku do instytucji publicznych,
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego,
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

Z kolei do kryteriów o charakterze społecznym włączyć przede wszystkim można⁸:

- wyraźną orientację na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy,
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania,
- wspólnotowy charakter działania,
- ograniczoną dystrybucję zysków.

Powyższy zestaw kryteriów stanowi, jak należy sądzić, definicję idealnego podmiotu społecznego. W praktyce wymagane jest spełnienie większości z nich, aby jednostkę gospodarczą zaliczyć do sektora ekonomii społecznej. Warunki

---

⁷ *Kapitał społeczny, ekonomia społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 2007, s. 98–103.

⁸ *Ekonomia społeczna w kreowaniu polityki lokalnej gmin i powiatów*, red. A. Sobolewski, P. Klimek, J. Piekutowski, Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość, Szczecin 2009, s. 8.

te w pełni realizują podmioty spółdzielcze w kontekście charakteryzujących je wartości i idei.

Zarówno w teorii, jak i na gruncie praktyki gospodarczej są wyróżniane pewne trwałe, niezmiennie, konstytutywne zasady grupowej formy gospodarowania związane ze zrzeszeniowym oraz bezpośrednio gospodarczym charakterem spółdzielczości. Jako pierwszą, szczególnie znaczącą w kontekście poczynionych wyżej uwag, należy wymienić komplementarne traktowanie celów ekonomicznych i społecznych. Wynika z niej, iż podmiot ograniczający swoją działalność tylko do sfery gospodarczej nie może być uznawany za spółdzielnię. Oczywiście, dyskusyjna pozostaje istota i treść tych celów ujmowanych z osobna oraz proporcje i współzależności między nimi, ale muszą one zawsze współwystępować.

Kolejne zasady spółdzielcze dotyczą⁹:

- a) dobrowolnego i otwartego członkostwa w spółdzielniach; są one zatem organizacjami dobrowolnymi, dostępnymi dla wszystkich osób chcących korzystać z ich usług, a także gotowych realizować obowiązki wynikające z członkostwa; nie może mieć miejsca żadna dyskryminacja odnośnie do płci, rasy, pozycji społecznej, przekonań politycznych czy religijnych;
- b) demokracji spółdzielczego wskazującego, iż omawiane jednostki są organizacjami demokratycznymi, zarządzanymi przez członków, którzy w aktywny sposób kształtują politykę spółdzielni i uczestniczą w podejmowaniu decyzji; spółdzielcy pełniący funkcje z wyboru odpowiadają przed ogółem członków, ci ostatni zaś w spółdzielniach podstawowych mają równe prawo – „jeden członek jeden głos”; również na innych szczeblach spółdzielnie funkcjonują w sposób demokratyczny;
- c) udziałów członkowskich – członkowie wnoszą odpowiednie udziały i w demokratyczny sposób zarządzają majątkiem jednostki spółdzielczej; zarazem część tego majątku jest niepodzielna, będąc wspólną własnością spółdzielni; członkowie w praktyce nie otrzymują lub partycypują w bardzo małej dywidendzie od udziałów stanowiących warunek ich członkostwa; uzyskane przez spółdzielnie nadwyżki bilansowe członkowie przeznaczają między innymi na następujące cele: rozwój spółdzielni (na przykład poprzez gromadzenie rezerw, których część będzie niepodzielna), podział pomiędzy członków proporcjonalnie do wysoko-

---

⁹ Szerzej na ten temat zob. *Spółdzielczość we współczesnej gospodarce*, red. S. Dyka, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 1998, s. 15–22.

- ści ich obrotów ze spółdzielnią, wspieranie innej, akceptowanej przez członków działalności;
- d) samorządności spółdzielczej pozwalającej postrzegać spółdzielnie jako samorządne, samopomocowe organizacje zarządzane przez członków; nawiązywanie współpracy z innymi organizacjami (w tym z rządowymi) oraz pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania odbywa się w warunkach umożliwiających członkom demokratyczny nadzór oraz niezależność spółdzielni;
  - e) kształcenia, szkolenia i informacji – chodzi tu przede wszystkim o stworzenie możliwości i ułatwienie kształcenia oraz szkolenia członkom, przedstawicielom wybranym do organów spółdzielni, kadrze kierowniczej oraz pozostałym pracownikom w celu podwyższenia ich kwalifikacji odzwierciedlonych we wzroście efektów pracy i w konsekwencji w rozwoju spółdzielni; omawiana zasada wiąże się także z informowaniem przez spółdzielnie opinii publicznej, środowisk opiniotwórczych, młodzieży i wszystkich zainteresowanych o celach spółdzielni oraz efektach wynikających z jej działalności i przynależności do niej;
  - f) współpracy międzyspółdzielczej wskazującej, iż spółdzielnie, służąc w efektywny sposób swoim członkom, powinny dążyć do wzmocnienia ruchu spółdzielczego poprzez współpracę na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym;
  - g) dbałości o społeczności lokalne, czyli realizacji nie tylko ustalonej demokratycznie własnej polityki i podjętych decyzji, lecz również dbania o rozwój społeczności lokalnych, w których funkcjonują.

Przedstawione zasady ruchu spółdzielczego oraz jego wartości przekonują, iż spółdzielcza forma gospodarowania może być alternatywą wobec nastawionej na zys gospodarki komercyjnej, będąc ze swej istoty prospołeczną i bardziej etyczną finansowo. Jej właściwości powodują zarazem, iż może stanowić sferę gospodarki bliską dla wielu ludzi, stwarzającą im możliwości aktywności zawodowej i społecznej, zaś w coraz silniejszej gospodarce rynkowej jest w stanie zapobiegać społecznemu wykluczeniu, neutralizować różnego rodzaju patologie, dawać poczucie stabilizacji, bezpieczeństwa, wyzwalając zarazem indywidualną i zespołową przedsiębiorczość.

Doceniane jest to przez Unię Europejską. W konsekwencji o rozwój spółdzielni w Europie zabiegają jej specjalne organizacje, będące wyrazicielami

interesów swoich członków reprezentujących grupową formę gospodarowania z różnych branż i krajów członkowskich¹⁰.

Wzrost pozycji spółdzielni w państwach członkowskich jako priorytet Unii Europejskiej

Za oficjalnego przedstawiciela europejskiej spółdzielczości Parlament Europejski i Komisja Europejska uznawały do 2006 roku organizację CCACE (Komitet Koordynacyjny Europejskich Stowarzyszeń Spółdzielczych). Została ona założona w 1982 roku z inicjatywy europejskich organizacji spółdzielczych, zapewniając im¹¹:

- a) techniczne wsparcie umożliwiające wzmocnienie kwalifikacji zasobów ludzkich;
- b) ekonomiczne i społeczne oddziaływanie w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw spółdzielczych;
- c) wsparcie polityczne w walce o wpływy w zakresie tworzenia ram funkcjonowania generowanego przez politykę gospodarczą UE.

W następnych latach podjęto kroki zmierzające do integracji dotąd równolegle istniejących organizacji, co skutkowało podjęciem decyzji o powołaniu nowej wspólnej organizacji dla całej spółdzielczości europejskiej pod nazwą Co-operatives Europe (Spółdzielnie Europy) i, zgodnie z wymaganymi procedurami, zarejestrowaniem jej na podstawie prawa belgijskiego (gdyż jej siedzibą jest Bruksela) jako stowarzyszenia bez celu zarobkowego. W art. 1 statutu zapisano, że Co-operatives Europe „stanowi europejską reprezentację spółdzielczego modelu gospodarowania w Europie”¹². Obecnie związek Co-operatives Europe zrzesza 91 organizacji członkowskich z 35 krajów europejskich z różnych sektorów i promuje spółdzielczy model biznesu w Europie. Jej członkowie reprezentują 123 mln indywidualnych współpracowników-członków posiadających 160 tys. przedsiębiorstw spółdzielczych zapewniających miejsca pracy dla 5,4 mln obywateli Europy¹³.

¹⁰ Szerzej na ten temat zob. W. Czternasty, *Determinanty rozwoju...*, s. 210–217.

¹¹ J. Dellheim, *Genossenschaften bzw. genossenschaftliche Unternehmen und Organisationen – Herausforderung und Thema für linke Politik in Deutschland und EU-Europa*, Fundacja Róży Luksemburg, Berlin 2005, s. 8.

¹² Krajowa Rada Spółdzielcza, www.krs.org.pl (10.04.2013).

¹³ Co-operative Europe, www.coopseurope.coop (12.04.2013).

Jednym z najważniejszych obecnie celów Związku jest uwydatnianie tego, że przedsiębiorstwa spółdzielcze są idealnie dopasowane do realizacji zadań strategii *Europa 2020*. Jej hasłem jest zrównoważona gospodarka stawiająca obywateli na pierwszym miejscu, podjęcie trwałej walki z wykluczeniem społecznym oraz przejście do gospodarki zielonej (niskoemisyjnej). Spółdzielnie starają się funkcjonować w ten właśnie sposób, stawiając ludzi w centrum swojej działalności, generując wartości dodane dla wspólnot lokalnych i wprowadzając innowacyjne rozwiązania mające na celu przyczynienie się do realizacji celów strategii Unii do 2020 roku. Związek obecne swoje działania, także te o charakterze lobbingowym, skupia na wyeksponowaniu wkładu spółdzielni do omawianej strategii i pokazaniu, że działania te stanowią doskonały element służący stabilizacji systemu gospodarczego w Europie. Stąd instytucje europejskie powinny dążyć do dalszego wzmacniania tej formy gospodarowania przez odpowiednie wsparcie. Współcześnie do najważniejszych celów Związku w stosunku do spółdzielni należą między innymi¹⁴:

- promowanie zrównoważonych praktyk w rolnictwie i produkcji ekologicznej,
- wspieranie rozwoju technik wytwarzania sprzyjających środowisku naturalnemu,
- rozwijanie świadomości w kwestiach społecznych i środowiskowych,
- rozpowszechnianie najlepszych praktyk działań spółdzielczych,
- promowanie podejmowania programów integrujących niepełnosprawnych, osoby starsze i młodzież,
- wspieranie oferowania konsumentom produktów bezpiecznych, wysokiej jakości, po przystępnych cenach.

W celu sprzyjania „silnie konkurencyjnej społecznej gospodarce rynkowej” Komisja Europejska umieściła tę gospodarę i innowacje społeczne w samym centrum swoich zainteresowań pod względem zarówno spójności terytorialnej, jak i poszukiwań oryginalnych rozwiązań problemów społecznych, w szczególności walki z ubóstwem i wykluczeniem – w ramach strategii *Europa 2020*, projektu przewodniego „Unia innowacji”, europejskiej platformy współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, a także *Aktu o jedno-*

---

¹⁴ *Cooperative Europe, CSR Co-operative Social Responsibility*, s. 15, www.coopseurope.coop/about-us (20.03.2013).

litym rynku¹⁵. Komisja Europejska w komunikacie *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej, budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji* dostrzega, że przedsiębiorstwa społeczne, które zgodnie z rozumieniem Komisji mogą być utożsamiane ze spółdzielniami¹⁶, powinny mieć taki sam dostęp do rynku wewnętrznego, jak inne przedsiębiorstwa. Ze względu na ich często lokalny zasięg są one, zdaniem Komisji, dyskryminowane przez regulacje bankowe oraz w dostępie do funduszy strukturalnych i zamówień publicznych, w których preferuje się silne, duże podmioty, często działające na poziomie kontynentalnym. Dodatkowo, mają one trudności z pozyskaniem środków finansowych od inwestorów, którzy często ze względu na ograniczenia dotyczące redystrybucji zysków przez te podmioty, uczestnictwo w nich postrzegają jako przedsięwzięcie ryzykowne i mniej opłacalne niż inwestycja w przedsiębiorstwa o charakterze typowo komercyjnym. Dostęp tych przedsiębiorstw do funduszy strukturalnych jest także, zdaniem Komisji Europejskiej, często utrudniony ze względu na znaczne i zbyt sztywne wymogi biurokratyczne. Aspekty związane ze spółdzielczością są zbyt mało uwytatniane również w treściach kształcenia europejskiego. Stąd pracownicy, którzy znajdują coraz częściej pracę w tym sektorze, nie wykazują dostatecznej wiedzy na temat zasad jego funkcjonowania. Nasilenie tego niekorzystnego zjawiska wynika także z braku jednolitych uregulowań dotyczących grupowego gospodarowania w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. W związku z tym przyjęto plan działania na rzecz wsparcia przedsiębiorczości spółdzielczej w Europie, proponując kilka kluczowych działań¹⁷:

---

¹⁵ Komisja Europejska, *Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, COM(2010) 2020; Komisja Europejska, *Unia innowacji*, COM(2010) 546, wersja ostateczna z 6 października 2010 roku; Komisja Europejska, *Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej*, COM(2010) 758, wersja ostateczna z 16 grudnia 2010 roku; Komisja Europejska, *Akt o jednolitym rynku – Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania*, COM(2011) 206, wersja ostateczna z 13 kwietnia 2011 roku, za: Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej, budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji*, SEC(2011) 1278, wersja końcowa, s. 2, http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf (2.04.2013).

¹⁶ Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Europejskiej...*, s. 4.

¹⁷ *Ibidem*, s. 5–11.

- a) pobudzenie tworzenia funduszy celowych, które będą wspierać funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych na jednolitym rynku, dalsze ułatwianie dostępu do mikrokredytów za pomocą europejskiego instrumentu mikrokredytowego Progress oraz poprawę otoczenia instytucjonalnego i prawnego związanego z udzielaniem mikropożyczek, w tym zwiększenie działań o charakterze promocyjnym;
- b) uruchomienie funduszy europejskich – wprowadzenie europejskiego instrumentu finansowego na kwotę 90 mln euro mającego na celu wsparcie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych; jako drugie z kluczowych działań w tym obszarze Komisja zaproponowała wprowadzenie wyraźnego priorytetu inwestycyjnego ukierunkowanego na wsparcie przedsiębiorstw społecznych w Europejskim Funduszu Społecznym i Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego od 2014 roku;
- c) lepsze eksponowanie przedsiębiorczości społecznej – w tym zakresie działaniami kluczowymi są: stworzenie mapy przedsiębiorczości społecznej w Europie w celu określenia dobrych praktyk i odtwarzalnych modeli upowszechniających cechy charakterystyczne tych przedsiębiorstw oraz ich znaczenie społeczne i gospodarcze;
- d) wzmocnienie potencjału zarządczego, profesjonalizację i uruchomienie sieci przedsiębiorstw społecznych – szczególnie poprzez: utworzenie elektronicznej platformy informacji i wymiany danych (wielojęzycznej), promocję działań unijnych, które mogą udzielić wsparcia przedsiębiorstwom społecznym;
- e) utworzenie europejskich form prawnych dostosowanych do potrzeb przedsiębiorczości społecznej między innymi poprzez wydanie rozporządzenia w sprawie statutu spółdzielni europejskiej;
- f) zamówienia publiczne – działaniem kluczowym ma być reforma zamówień publicznych w celu równego traktowania w dostępie do nich przedsiębiorstw spółdzielczych;
- g) pomoc państwa – szczególnie w odniesieniu do uproszczenia stosowania zasad tej pomocy dla usług społecznych i realizowanych na szczeblu lokalnym.

Z powyższego wynika, że dbanie o rozwój przedsiębiorstw społecznych utożsamianych ze spółdzielniami stało się jednym z najważniejszych priorytetów Unii Europejskiej. Znajduje to odzwierciedlenie w najważniejszych jej politykach i świadczy o dostrzeżeniu przez instytucje unijne znaczenia spółdzielczości

w osiągnięciu priorytetów strategii *Europa 2020*, obejmujących między innymi rozwój konkurencyjnej, opartej na innowacjach, niskoemisyjnej gospodarki europejskiej, w której to człowiek znajduje się na pierwszym miejscu.

Na tle poczynionych rozważań zgodzić się należy ze słowami Judith Dellheim, iż faktem jest, że na świecie wielu obywateli zostaje członkami spółdzielni, a na obszarach, na których nie występują spółdzielnie, zarówno warunki życia, jak i społeczne są gorsze¹⁸.

Podsumowanie

Kilkanaście dekad historii ruchu spółdzielczego wskazuje, że spółdzielnie były, i są współcześnie obecne w strukturze podmiotów gospodarczych wielu krajów świata oraz potrafią funkcjonować w systemach ekonomicznych generowanych przez różne ustroje gospodarcze. Można zatem wnioskować, że jednostki spółdzielcze nie tylko nie są anachronizmem, lecz przeciwnie – dobrze odnajdują się w warunkach globalizujących się gospodarek, szczególnie tych ukierunkowanych na realizację idei ekonomii społecznej. Te ostatnie generują bowiem podwaliny pod tworzenie i funkcjonowanie spółdzielni, które mają między innymi chronić interesy najsłabszych i zapobiegać polaryzacji biedy oraz przeciwstawiać się innym negatywnym – w sensie ekonomicznym i społecznym – zjawiskom w określonych regionach czy grupach społecznych. W wielu krajach na przykład rynek pracy pozostaje poza terenem skutecznego oddziaływania państwa. W konsekwencji rodzi to potrzebę pewnego przeorientowania struktury podmiotowej gospodarki w kierunku rozwoju grupowej formy gospodarowania. Pozwoli ona między innymi na ograniczenie bezrobocia, ubóstwa, wykluczenia, na powrót pozostającym bez zatrudnienia na rynek pracy.

Zamieszczone w opracowaniu rozważania pozwalają wnioskować, iż bieżące problemy ekonomiczne i społeczne państw, niezależnie od poziomu możliwości czy systemu politycznego, wymuszają znalezienie nowych rozwiązań, z których wiele związanych jest z realizacją idei ekonomii społecznej odzwierciedlonej między innymi w rozwoju grupowej formy gospodarowania. Prezentuje ona, jak podkreślano, aktywne, a nie roszczeniowe podejście do własnych interesów – jako przedsiębiorstwa i zrzeszenia członków – będąc zaś ukierunkowaną na rozwiązywanie problemów szerokich grup społecznych, próbuje je realizować we wzajemnej współpracy, opierając się na konstytutywnych wartościach i zasa-

---

¹⁸ J. Dellheim, *Genossenschaften...*, s. 5–11.

dach spółdzielczych. Problemy te dostrzegane są przez Unię Europejską. W rezultacie, jak pokazano w opracowaniu, o rozwój spółdzielni w Europie zabiegają jej specjalne organizacje będące wyrazicielami interesów zrzeszonych jednostek spółdzielczych z różnych branż i krajów członkowskich.

Bibliografia

- Akt o jednolitym rynku – Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania*, Komisja Europejska, COM(2011) 206, wersja ostateczna z 13 kwietnia 2011 roku.
- Cooperative Europe, CSR Co-operative Social Responsibility*, s. 15, www.coopseurope.coop/about-us.
- Co-operative Europe, www.coopseurope.coop.
- Czternasty W., *Determinanty rozwoju przedsiębiorczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*, Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Dellheim J., *Genossenschaften bzw. genossenschaftliche Unternehmen und Organisationen – Herausforderung und Thema für linke Politik in Deutschland und EU-Europa*, Fundacja Róży Luksemburg, Berlin 2005.
- Dyka S., Grzegorzewski P., *Zarządzanie spółdzielnią*, Difin, Warszawa 2000.
- Ekonomia społeczna a rozwój*, red. J. Hausner, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2007.
- Ekonomia społeczna w kreowaniu polityki lokalnej gmin i powiatów*, red. A. Sobolewski, P. Klimek, J. Piekutowski, Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość, Szczecin 2009.
- Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, COM(2010) 2020.
- Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej*, Komisja Europejska, COM(2010) 758, wersja ostateczna z 16 grudnia 2010 roku.
- Kapitał społeczny, ekonomia społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymśza, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 2007.
- Kleer J., *Co dalej ze spółdzielczością?*, Wydawnictwo Spółdzielcze, Warszawa 1981.
- Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej, budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji*, Komisja Europejska, SEC(2011) 1278, wersja końcowa, http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf.

Krajowa Rada Spółdzielcza, www.krs.org.pl.

Sobol A., *Spoleczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, Wydawnictwo KRS, Warszawa 2009.

Spółdzielczość we współczesnej gospodarce, red. S. Dyka, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 1998.

Unia innowacji, Komisja Europejska, COM(2010) 546, wersja ostateczna z 6 października 2010 roku.

Wygnański K., *O ekonomii społecznej – podstawowe pojęcia, instytucje i kompetencje*, Zachodniopomorska Biblioteka Ekonomii Społecznej, Szczecin 2009.

THE IDEAS AND VALUES OF COOPERATIVES IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ECONOMY

Keywords: cooperatives, social economy, Europe 2020

SUMMARY

The current economic and social problems of countries, regardless of their wealth and political system, such as unemployment, social exclusion and rising costs of social security benefits, create the need to implement the idea of social economy to the economic reality of individual countries. They are related to the protection of socially handicapped, preventing polarization of poverty and other negative economic and social phenomena. Implementation of these ideas involves, as one can assume, development of cooperative form of management. Hence, the aim of this paper is to recognize the impact of cooperatives development, which is reflected in the increasing role of its values and constitutive principles in the practical implementation of social economy ideas and consequently in the development of civil society.